

Conceptul de Primat în Răsărit și Apus

Pr. Dr. Cosmin DRUGAN¹

Rezumat:

Unul din mulții factori care au contribuit la schisma produsă în Biserica încă de timpuriu, este lupta pentru deținerea puterii sau, teologic spus, de a avea un “primat”. Controversata, ampla și nesfârșita analiză a celui dintâi “Punct Folorentin” analizat sub toate formele: primat de drept, primat de onoare sau jurisdicțional, face obiectul studiului de față. Această cutumă începută în secolul al V-lea și consumată dimpreună cu altele în 1054, sub fatidica efigie de “Marea Schismă”, a făcut ca relațiile celor două Biserici de Răsărit și de Apus să fie și mai greoaie ca până atunci. Discuțiile ulterioare de încercare a restabilirii dialogului între cele două s-au concretizat prin întâlniri și sinoade fără succesul scontat. Chiar dacă acest subiect este de sorginte eclesială, pe parcursul disputelor s-a transformat într-unul de sorginte politică care a dus la acutizarea și dogmatizarea “Primatului Papal”. Biserica a încercat de-a lungul timpului stabilirea unei punți de comunicare între cele două lumi eclesiale, însă aceasta discuție nu va fi finalizată, deoarece această problemă trebuie tratată în lumina Evangheliei care zice: “Dar între voi să nu fie așa, ci care va vrea sa fie mai mare între voi, să fie slujitor al vostru. Și care va vrea sa fie întâi între voi, să fie tuturor slugă”.

Cuvinte cheie:

Primat, Răsărit, Apus, Schismă, Putere, Eclesială, Politică, 1054.

Cea mai mare parte din controversa care i-a stârnit pe greci împotriva latinilor în Evul Mediu s-ar fi putut rezolva ușor dacă ambele Biserici ar fi recunoscut o autoritate comună, capabilă să soluționeze deosebirile inevitabile create de culturi și situații istorice divergente. Din nefericire, în spatele acestor divergențe de natură doctrinală, disciplinară, liturgică se afla o dihotomie

¹ Pr. Drd. Cosmin Drugan, doctorand al Facultății de Teologie Ortodoxă Sfântul „Andrei Șaguna”, din cadrul Universității „Lucian Blaga” din Sibiu.

bisericească². Orice istoric contemporan ar recunoaște în prezent că papalitatea medievală constituie rezultatul unui amplu proces doctrinar și instituțional la care Biserica Ortodoxă nu și-a prezentat niciodată, oficial, dorința de a participa. Acest proces se discută încă între cele două Biserici, dacă a fost legitim din punct de vedere al Revelației creștine sau nu.

Pentru a înțelege *conceptul de primat* în Răsărit și Apus, trebuie să pornim prin a defini ce înseamnă cuvântul *primat* și care este importanța acestui termen în sfera eclezială. Definierea termenului este *primat, primați* = cel mai înalt grad în vechea ierarhie a bisericii ortodoxe și catolice³. Având această definiție a *conceptului de primat*, adăugăm termenul uzual de a denumi o față bisericească părinte de la termenul grecesc *πάππας / πάπας* (părinte), de la care derivă latinescul *papă*, termen specific limbajului familial ce era folosit de primele comunități creștine pentru desemnarea propriului episcop, evidențiind în felul acesta legătura filială dintre credincios și „păstorul” său. Conform unei accepțiuni care apare pe timpul papei Liberiu (352-366) și care, cu timpul, a fost adoptată în Occident, apelativul a sfârșit prin a fi aplicat exclusiv episcopului Romei. Acest uz corespundea unei preeminențe ministeriale recunoscută deja de mai înainte.

Conceptul de primat s-a denaturat de-a lungul timpului căpătând forme dogmatice mai ales în sânul Bisericii Apusene. Se poate observa acest lucru prin proclamarea dogmatizării primatului papal oficial în secolul al XIX-lea, mai precis în anul 1870 la 18 iulie la Conciliul I Vatican, dogmă regăsită în constituția „Pastor Aeternus” și reînnoită în constituția „Lumen Gentium”, cap. 18 la Conciliul II Vatican, potrivit căreia episcopul Romei deține funcția de păstor suprem și garant al unității Bisericii universale, ca *vicar* al lui Hristos pe pământ și *successor unic* al apostolului Petru⁴. Această hotărâre de dogmatizare a primatului papal se datorează lungilor și interminabilelor lupte purtate de către cele două Biserici, în vederea dobândirii întâietății, argumentate prin succesiune apostolică de Biserica Romei și prin pragmatism de Biserica Răsăriteană. Această pretenție prin care Occidentul susține primatul onorific, juridic și divin, față de celelalte Biserici, mai ales în fața Constantinopolului trebuie analizată în vederea stabilirii principiilor formatoare ale acestei idei care, iată, a ajuns să fie înscrisă în rândul dogmelor apusene și care a generat, în cele din urmă, ruptura dintre cele două imperii ecleziale.

² Jhon Meyendorff, *Teologia Bizantină tendințe istorice și teme doctrinare*, trad. Vasile Adrian Carabă, Ed. Nemira, București, 2013, p. 143.

³ *DEX*, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2012, p. 874.

⁴ Pr. Prof. Dr. Ioan Bria, *DTO*, EIBMBOR, București, 1981, p. 305 șu.

A. Conceptul de Primat în Apus

La baza *conceptului de primat* în Biserica Apuseană se află tradiția apostolică care este baza și temelia succesiunii apostolice, de care își leagă biserica până în zilele noastre existența sau inexistența, prin acesta garantându-se însăși esența cea mai profundă și anume legătura cu Hristos. În vederea argumentării ideii de „*primat*” aduse spre analiză textul de la (Matei 16, 18) „*Și Eu îți zic ție, că tu ești Petru și pe această piatră voi zidi Biserica Mea și porțile iadului nu o vor birui.*”, text pe care se fondează această teorie a întâietății. Pornind de la acest text, în vederea susținerii unui primat de onoare în Biserica Romei, primat pe care Sfântul Apostol Petru l-a avut în sânul apostolatului încă din vremea Mântuitorului Iisus Hristos, vin o mulțime de texte care vor să evidențieze rolul pe care l-a avut apostolul Petru.

În acest context, se afirmă că Petru apare ca Primul, ca purtător de cuvânt. Un al doilea argument este cea mai veche listă a colaboratorilor Mântuitorului Iisus Hristos: „*În timp ce trecea pe lângă Marea Galileii, Isus l-a văzut pe Simon și pe Andrei, fratele lui Simon, care tocmai aruncau năvoadele în mare, căci erau pescari. Iisus le-a zis: Veniți după Mine și vă voi face pescari de oameni! Ei și-au lăsat imediat năvoadele și L-au urmat.*” Această listă îl are pe Petru în fruntea primilor cinci pe care I-a chemat Iisus de la început. Împreună cu Sfântul Apostol Andrei fratele său, Petru a alcătuit prima pereche de Apostoli care s-au alăturat Domnului (Marcu 3, 16). Chiar dacă exegeții Noului Testament nu au ajuns la împărtășirea unei idei unitare referitoare la numele de *Kephas* = Petros, sau dacă acest cuvânt este o referire la făgăduința făcută de Hristos, sau la însemnătatea fundamentală care i-a fost hărăzită lui Petru de a fi cel dintâi dintre apostoli căruia i s-a arătat Iisus după Înviere, nu știm.

Cuvântul *Loghion* de la Matei, atât de puternic răstălmăcit din punct de vedere al originii și al înțelesului autentic, conține o misiune specială încredințată lui Petru care a fost confirmată și prin alte cuvinte.⁵ (Luca 22, 31-32) „*Domnul a zis: Simone, Simone, Satana v-a cerut să vă cearnă ca grâul. Dar Eu M-am rugat pentru tine, ca să nu se piardă credința ta; și, după ce te vei întoarce la Dumnezeu, să întărești pe frații tăi.*” și (Ioan 21, 15) „*După ce au prânzit, Isus a zis lui Simon Petru: „Simone, fiul lui Iona, Mă iubești tu mai mult decât aceștia?” „Da, Doamne”, I-a răspuns Petru, „știi că Te iubesc” Isus i-a zis: „Paște mieluşei Mei ”. Și pentru Pavel, Petru a fost conducătorul spiritual al comunității mame din Ierusalim. Dimpneună cu Iacob ruda Domnului și Ioan, prezidă lucrările primului Sinod, numit Apostolic după numele apostolilor, în anul 50 de la Ierusalim.*

⁵ A. Franzen, R. Bäumer, *Istoria papilor, Misiunea lui Petru și realizarea ei istorică în Biserica*, București, 1966, p. 17-18.

Pentru a putea data istoric bazele întemeierii Bisericii din Roma trebuie să coborâm până la prima sărbătoare a Rusaliilor, la Ierusalim în anul 30 unde erau de față evrei din Roma (Fapte. 2, 10). După alungarea lor din cetatea Romei de către împăratul Claudiu, în anul 50, Roma îmbracă haina dragostei slujirii lui Hristos. Aceasta iubire jertfită a fost arătată cu precădere în timpul primei persecuții din vremea împăratului Nero, persecuție în care episcopul roman Lin sau Linus este martirizat, și dimpreună cu acesta mulți creștini.

Formarea Bisericii din Roma și simpla afirmație fără temeii a istoricului Eusebiu de Cezarea că Petru ar fi păstorit-o în calitate de Apostol și prim episcop al Bisericii Romei timp de 25 de ani, nu atestă îndreptățirea Bisericii Apusene în susținerea unui primat. Textele mai sus expuse au rolul de a ghida contextualizarea acestui text din context, făcută cu interes de Biserica Apuseană în vederea susținerii ideii de primat de drept și divin al Bisericii Romei. Însă lucrurile nu stau așa, dacă analizăm în context, celebrul text Matean. Se poate observa că textul face referire la credința, care este temelia și piatra pe care Hristos î-și întemeiază Biserica, credință pe care el și-o asumă ducându-o dincolo de suferință, moarte și înviere, ba mai mult ducându-o chiar în sânul Sfintei Treimi.

Origen, izvorul comun al tradiției exegetice patristice, comentează textul de mai sus, explicând cuvântul *logion* prin care Iisus răspunde mărturisirii lui Petru astfel: Simon a devenit *piatra* prin care s-a întemeiat Biserica, deoarece el (Petru) a dat expresie credinței adevărate în îndumnezeirea lui Hristos. Același scriitor continuă: „*Dacă și noi zicem <<Tu ești Hristosul, Fiul lui Dumnezeu celui viu>> atunci și noi devenim Petru... fiindcă oricine se încorporează lui Hristos devine piatră. Și dacă Hristos numai lui Petru cheile împărăției, încât alte persoane binecuvântate nu le pot primi?*”⁶. După părerea lui Origen, Petru este prin urmare primul „credincios”, iar cheile raiului pe care le-a primit a deschis porțile raiului numai lui, iar ei care vor să-l urmeze îl pot imita pe Petru și vor primi aceleași chei, fapt ce ne face să deducem că, cuvintele Mântuitorului Hristos au valoare soteriologică, nu instituțională. Meyendorff subliniază faptul că în întreg corpusul de exegeză patristică, acesta este sensul preponderent al *logiilor* „petrine”, și el rămâne valid în întreaga literatură bizantină.⁷

Ideea de primat papal s-a născut în sânul Bisericii din Roma ajungând încetul cu încetul la expresia pe care o are astăzi. Pe lângă aceasta, cu timpul s-a adăugat unele sarcini noi, condiționate de evoluția istorică care nu păreau să aibă legătură cu rolul ei inițial. În perioada constantiniană, Bisericii îi revin unele sarcini

⁶ Origen, *Omili la Matei*, XII, 10, ed. Klostermann, GCS 40, Leipzig, 1953, p. 85-89.

⁷ John Meyendorff, *op. cit.*, p. 145.

politice, culturale și sociale care, în principiu, nu țineau câtuși de puțin de competența ei.

La această transformare drastică a Bisericii a fost părtașă și papalitatea. Este evident faptul că în primele secole creștine, conștiința generală despre primatul Episcopului Romei era una relativ nedevelopată, deși era prezentă în diferite moduri. Papalitatea Evului Mediu accentuează anumite pretenții de stăpânire lumească, de care trebuie să ne punem întrebarea îngrijorătoare dacă nu cumva reprezentau o realitate prea pământească, prea legată de lumea seculară, s-au chiar înstrăinată de misiunea ce i-a fost încredințată. Autoritatea Romei începea să sporească vizibil prin urmași Sfinților Apostoli. Trebuie menționat faptul că Sf. Irineu de Lugdun (202) și Tertulian (222), recunosc Romei măreția cuvenită acesteia. Însă ulterior episcopul Calist al Romei este ironizat pe baza textului de la (Matei 16, 18), „*Tu ești Petru...*” de Tertulian care îl întreabă dacă nu cumva vrea să fie „*episcopus episcoporum?*”⁸, iar Episcopul Victor este criticat atunci când tinde să comande în privința serbării Paștilor.⁹

Ideea că primatul în primele veacuri creștine nu era promovată o vedem la Sfântul Ciprian al Cartaginei (-258) care arată clar că fiecare episcop în parte deține în mod solidar puterea bisericească: „*episcopatus unus est, a cuius in singulis pars tenetur*”. Sfântul Ciprian arată, în continuare, că ideea de *primat* în persoana unui singur episcop este aroganță și acesta strică unitatea Bisericii, deoarece fiecare Apostol în parte se bucură de onoarea și puterea lui Petru, iar acesta se bucura de onoarea unui „*primus inter pares*” (De unitate ecclesiae, 3, 4 și epistolele 43, 61).¹⁰ O altă latură a ridicării Sfântului Apostol Petru la o stimă ieșită din comun se datorează și decadenței morale întâlnite la acea vreme în Roma, deoarece se poate observa că, cultul zeitelor Isis, Kibeles și a zeului Mithras prindea a se populariza în rândul maselor statului roman.¹¹ Creștinii din Roma prind a amplifica tradiția despre Sfântul Petru ca un corifeu „*fortissimus et maximus inter Apostolos*”, care a organizat Biserica din Antiohia, iar apoi a venit la Roma, unde a păstorit timp de 25 de ani, conform lui Eusebiu de Cezarea (-340), care consemna în cronică sa (II, 2058), pe la anul 44.

Influența sferei politice asupra bisericii era una destul de mare încât în scurt timp politicul stabilea rânduiala și în interiorul Bisericii. De aceea poporul nu

⁸ Haralambie Cojocaru, *Este primatul lui Petru un Privilegiu de drept divin după Noul Testament?*, Tipografia Arhidiecezana, Sibiu, 1940, p. 104 și.

⁹ Alexe Ștefan, „Acte de autoritate ale episcopului Romei”, în: *MM* 9-12/1959, p. 555, și Lupșa Ștefan, *Primatul Sf. Ap. Petru în primele trei veacuri*, Iași, 1942.

¹⁰ Mălin Nicolae, „Sfântul Ciprian nu recunoaște episcopului Romei prerogativa primatului”, în: *ST* 3/1930.

¹¹ Pr. Prof. Dr. Vasile Muntean, *Istoria creștină generală* (abinitio-1054), EIBMBOR, București, 2008, p. 137-145.

putea concepe să vadă locul unde împăratul își avea scaunul, fără să existe și scaunului ierarhic, iar prin aceeași se dădea cinstea conducătorului lumesc adică de Patriarh Ecumenic, acesta observându-se mai târziu. În cazul nostru un primat fie el și *de facto* i se acordă Romei, dintru început, pe baza vechimii și a apostolicității. Odată cu anul 330, când împăratul Constantin cel Mare mută capitala imperiului de la Roma la Constantinopol, acesta din urmă se bucura de toate prerogativele unei Biserici de frunte din punct de vedere politic. După acest an, importanța Romei scade, pacea și înțelegerea i-a sfârșit. Această luptă acerbă care abia începea să se creioneze, purta de la început mărul discordiei ce avea să ducă la scindarea celor două.

Constantin cel Mare, a constituit într-adevăr o Nouă Romă, o nouă capitală, dar în mod efectiv și nu nominal.¹² Roma pierdea din importanța ei politică, rămânând izolată în timp și vulnerabilă năvălirilor popoarelor migratoare.¹³ Acest act de întemeiere a noului centru politic, militar și religios va avea un rezultat neașteptat pe scena istoriei, deoarece Constantinopolul și Roma, centrele bisericești și politice din Răsărit și Apus, vor avea un rol deosebit nu numai în acțiunea de răspândire a creștinismului, ci și în încercarea de păstrare a influenței lor, în spațiile deja încreștinate.

Prin raportare la aceste lucruri, referindu-ne mai ales la modul în care creștinismul încerca să rezolve diferite probleme apărute în sânul său, reamintim faptul că întreg creștinismul recunoștea Sinoadelor Ecumenice, competența de a decreta norme, legi și canoane recunoscute de întreaga Biserică și de aceea fiecare dintre aceste adunări trebuia să aibă o certitudine și o valoare indubitabilă în această direcție.¹⁴ Desigur, au existat și poziții diferite, care vor afecta în timp relațiile dintre Răsărit și Apus. Episcopului Romei, prin mai multe canoane date de întreaga Biserică, i s-a recunoscut întâietatea de către toți ceilalți conducători ai Bisericii autocefale. Această recunoaștere din punct de vedere canonic s-a realizat treptat pe mai multe temeuri. Menționăm, că în vremea când toate bisericile au

¹² Erwin Fenster-Laudes *Constantinopolitanae*, Institut für Byzantinistik und Neugriechische Philologie der Universität München, München, 1968, p. 22.

¹³ Pr. Prof. Dr. Nicole Chifăr, *Istoria Creștinismului*, vol. III, Editura Trinitas, Iași, 2002, p.83.

¹⁴ Ernst Christoph Suttner, *Auf der Suche nach gesamtchristlicher Anerkennung für den Dienst des Bischofs von Rom als erstem unter den Bischöfen*, în *„Kirche in einer zueinander rückenden Welt“*, herausgegeben von Wolfgang Nikolaus Rappert, Augustinus Verlag, Würzburg, 2003, p. 174.

recunoscut întâietatea episcopului Romei, el constituia pentru ele o referință majoră.¹⁵

Autoritatea bisericească a Romei se întărea prin canonul 6 al primului Sinod Ecumenic de la Niceea din 325, care menționa Scaunul Romei, ca primul scaun între Scaunele Alexandriei, Antiohiei și Ierusalimului. În secolele III-IV Roma îndeplinea pe atunci rolul de mijlocitoare pentru episcopatul din Apus a unității bisericești în organizație și învățătură. Tot acest canon menționa vag vechile obiceiuri, care recunoșteau un prestigiu excepțional Bisericii din Alexandria, Antiohia, Roma, dar selectarea lor nu era potrivit temeiurilor apostolice, ci faptul că erau situate în cele mai importante cetăți ale imperiului. Dacă apostolicitatea ar fi fost criteriu de bază în vederea acordării unui primat de onoare așa cum vom prezenta mai târziu, Biserica Alexandriei, care a fost întemeiată de un personaj apostolic mic în persoana Sfântului Marcu, nu putea fi mai mare în rang decât Antiohia, unde prezența lui Petru este atestată de Noul Testament.

Prioritatea onorifică este respectată și de Sinodul II Ecumenic de la Constantinopol din 381 prin canonul 3, care dispune ca înșiruirea onorifică să cuprindă la locul prim scaunul Romei celei vechi, urmată de Roma cea Nouă - Constantinopol, păzitoarea Ortodoxiei bisericești, care era apărată atunci și în Răsărit și în Apus.¹⁶ Un alt autor, istoricul Vasiliev arată că punerea în cinstire a scaunului de Constantinopol după scaunul Romei așa cum arată canonul 3, se datorează superiorității politice a cetății în calitatea sa de capitală a imperiului. Un lucru de remarcat este că patriarhii vechilor scaune din Răsărit au obiectat împotriva ridicării în rang a patriarhului de Constantinopol.¹⁷ Chiar și în aceste condiții ostile, Constantinopolul primește cinstea cuvenită, deoarece de acum era metropola Imperiului Bizantin, lucru ce revoca orice atitudine contrară acestor întâietăți.

Lucru cert este faptul că Scaunul episcopal din Constantinopol este ridicat la un rang, pe care timp de trei secole nu îl avusese, cu specificarea că este „Noua Romă”. Motivarea pentru acest canon 3 se bazează pe faptul că încă de la Sinodul de la Niceea prin canonul 4 a fost fondat principiul ca domeniul mitropolitan și centrul bisericesc să corespundă cu cel politic.¹⁸ Această politică externă de unitate pe care Biserica Răsăriteană o urmărea, găsea un rezultat tocmai în unitatea

¹⁵ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Opuscule teologice și polemice*, XII. PG 91, 144C, în: Sf. Maxim Mărturisitorul, *Scrieri, Partea a doua*, PSB 81, EIBMBOR, București, 1990; reed., 2012.

¹⁶ Șesan Milan, „Papalitatea și ortodoxia”, în: *O 2-3/1949*.

¹⁷ A.A. Vasiliev, *Istoria Imperiului Bizantin*, trad. De Ionuț Alexandru Tudorie, Vaile Adrian Carabă, Sebastian- Laurențiu Nazărau, Ed. Polirom, Iași, 210, p. 121.

¹⁸ Axel Bayer, *Spaltung der Christenheit. Das sogenannte Morgenländische Schisma von 1054*, Böhlau Verlag, Köln-Weimar-Wien, 2002, p. 9, 10, 13.

politică și cea dogmatică. Din păcate, acest lucru, precum și dezvoltarea diferită în limba latină și greacă, deci de ordinul terminologiei, au determinat disputa pentru întâietate între Roma și Constantinopol, dispută care a avut mai multe puncte de referință, anterioare. Din toate aceste texte cu referire canonică reiese foarte limpede că întâietatea Romei ținea de faptul că era capitala imperiului¹⁹, „ceea ce-i acorda o firească funcție centrală”²⁰, iar atunci când Constantinopolul îi i-a locul, Roma își păstrează prestigiul de a fi fost vechea Romă²¹.

Conceptul de primat în secolele III, IV și V, este respins categoric din punct de vedere lingvistic, fără să mai adăugăm implicațiile juridice și dogmatice pe care această denumire de primat o încorporează în sine. Fericitul Augustin dimpreună cu Sfântului Ciprian al Cartaginei, afirmă că: *numai sinodul general al episcopilor are autoritatea supremă în materie de dogmă și disciplină*. De aceea ei se prezintă străini de gândul unui primat roman în acea perioadă, deși pentru ei Sfântul Apostol Petru, este exponentul tipic al Apostolilor și Roma „o catedră apostolică”. În susținerea celor expuse mai sus Fericitul Augustin afișează susținerea unui centralism în Biserica primară prin memorabilele cuvinte: „*extra ecclesiam salus non est*” (Bapt. IV, 17)²².

Prin acesta se poate afirma că numai participarea la Biserică, pe care o numește „catholică”, este aducătoare de mântuire și nicidecum Roma sau episcopul ei cu toate tradițiile perene. Tot Fericitul Augustin este primul care folosește cuvântul „catholica” în Simbolul niceo-constantinopolitan, unde înaintașii lui folosiseră „universalis sau generalis”.

O altă remarcă a vremii este faptul că *conceptul de primat* nu era împărtășit nici de Bisericile Apusului. Exemplul cel mai elocvent este Biserica Mediolanului care ducea o viață independentă de episcopul roman. La sfârșitul secolului al IV-lea, Sfântul Ambrozie, împărtășea aceeași idee, crezând în egalitatea tuturor episcopilor din cadrul episcopatului unitar. Chiar dacă se recunoștea Bisericii din Roma, denumirea de căpetenie a lumii romane și recunoștea că acolo este Biserica unde este și Petru, totuși precizează că primatului lui Petru este din mărturisire și credință și nicidecum din onoare sau de drept.

¹⁹ Jhon Meyndorf, „Saint Pierre, sa primauté et sa succession”, în: N. Afanassieff, N. Koulomzine, J. Meyndorff și A. Schmemann, *La Primauté de Pieere*, Neuchatel, 1960, p. 95, 107; K. Schatz, *La Primauté du pape. Son histoire des origines á nou jours*, Paris, 1992, p. 41-42.

²⁰ K. Schatz, *La Primauté du pape. Son histoire des origines á nou jours*, Paris, 1992, p. 42.

²¹ Ioan Ică, jr., „Sfântul Maxim Mărturisitorul... și tovarășii săi într-u martiriu: Papa Martin, Anastasie Monahul, Anastasie Apocrisiarhul, în: *Vieți, Actele procesului, Documentele exilului*, Sibiu, 2004, p. 175-178.

²² Șesan Milan, „Nașterea Ideii Papale”, în: *MA* 7-8/1962.

Multe din metropolele Apusului precum Aquilea, Lugdun, Arelate, Vienne, Elvira, Toledo își țineau sinoadele locale proprii, arătând prin acesta autonomia locală, de asemenea și Biserica Britanică își lega autonomia de tradițiile lui Iosif din Arimateia. Toată această prezentare multiplă a autonomiei bisericești apusene vine să dezmințască orice idee de centralism roman da la început.

Prima datare a primatului în Biserica Occidentală debutează cu Papa Inocențiu I al Romei (402-417), care susține această jurisdicție prin romanizarea liturgiilor locale și a cultului. Tot el este cel ce impune în multe locuri un vicar al său și cere ca dreptul de apel la a fiecărui episcop să fie la Roma, de-așemenea pretinde drepturi în Iliric și Salonic.²³

La insistențele aceluiași papă, împăratul Honorius trimite scrisori în Răsărit prin care solicită clemență în numele Sfântului Ioan Gură de Aur, exilat în anul 404 de către împăratul Arcadius. Trebuie evidențiat că și în aceste condiții acest gest ascundea ideea de recunoaștere a unui primat sau a unei autorități a episcopului Romei, însă tot acest demers mârșav este spulberat de împărat, prin respingerea oricărui amestec al Occidentului. Explicația fiind simplă, în spatele exilului se afla chiar împărăteasa Eudoxia, soția împăratului, nemulțumită de atitudinea intransigentă a Sfântului Ioan Hrisostom²⁴. Împăratul Valentin al II-lea (423-455), emite, la 8 iulie 445, Edictul prin care amintește că supremația scaunului apostolic se întemeiază pe meritul Sfântului Apostol Petru, pe importanța orașului Roma, și pe recomandările Sfântului Sinod. Se remarcă ideea că nimeni nu se poate revolta împotriva acestui scaun, și niciunul din episcopi nu poate întreprinde ceva fără știrea Papei, și toți episcopii care nu se prezintă de bună voie judecății să fie aduși cu forță publică.²⁵

O altă influență pe linie Apuseană în susținerea conceptului de primat, vine din partea episcopului Leon cel Mare (440-461). Acesta profită de slăbiciunea și incompetența împăratului Valentinian al II-lea, și declară sediul apostolic roman, legat de primatul lui Petru, arogându-și dreptul juridic peste tot Apusul, iar împăratul i-o aprobă. Autoritatea Papei își față simțită prezența în anul 452 când datorită lui Roma este salvată de la jaful lui Athila, și tot este cel care reușește să diminueze efectele atacului lui Genseric, regele vandalilor, în anul 455.²⁶ Întreaga viață a Papei Leon cel Mare pare a fi condusă de textul de la (Matei 16, 18) „*Tu ești Petru...*”, iar prin aceste cuvinte se vedea pe sine singurul beneficiar al acestora, și accentuează drepturile de conducere pe baza primatului Sfântului

²³ Idem, „Ortodoxia și catolicitatea”, în: *O* 1/1951.

²⁴ Borcea Liviu, *Bisericile Ortodoxe Răsăritene până la 1453*, Ed. Universității din Oradea, Oradea, 2006, p. 41.

²⁵ *Ibidem*, p. 42.

²⁶ A. Franzen, R. Bäumer, *op. cit.*, p. 70.

Petru. Tot el declară că prin „principele apostolilor, Petru”²⁷: Biserica apostolică a Romei stăpânește peste toate bisericile de pe întreg pământul, începând cu scaunele pretinse de la Roma, Alexandria, Antiohia toată această autoritate fiind pusă pe seama Sinodului Niceean prin canonul 6 care zice: „Să se ție obiceiurile cele vechi, cele din Egipt și din Libia și din Pentapole, așa încât episcopul Alexandriei să aibă stăpânire peste toate acestea, pentru că acesta este obiceiul episcopului Romei”.

Antiohiei și celorlalte eparhii (provincii) să li se păstreze Bisericilor „întâietățile”²⁸. Leon cel Mare duce la extrem importanța episcopului Romei afirmând că: un episcop nevrednic urcat pe scaunul Romei, nu poate altera autoritatea acestui tron și tradiția acestuia. Însă puterea de a numi președinți și de a convoca sinoade rămâne o autoritatea a împăratului. Leon cel Mare dorind să aibă acces la împărat, după ce episcopul capitalei Imperiului Bizantin, își întărise autoritatea și devenise un rival pentru Apus, acesta numește un apocrisiarh pe lângă patriarhul Constantinopolului, din dorința de a arăta o autoritate, nejustificată asupra scaunului de Constantinopol. Papa Leon cel Mare prezintă, Tomosul de credință la Sinodul IV Ecumenic (*Epistola dogmatică adresată episcopului Flavian și o Epistolă adresată Sinodalilor*), prin cei doi legați papali care nu găsesc sprijin în sânul sinodalilor, însă acestea nu sunt nici măcar citite în sinod, ba mai mult urmau să fie cercetate din punct de vedere al ortodoxiei ce o conțineau.

O altă părere ce face referire la Tomosul de credință a papei Leon o are Hans – Gregorg - Beck, care afirmă că: Tomus Leonis primește la Calcedon recunoaștere generală, iar lucrarea în sine contribuie substanțial la terminologia sinodului. Leon cel Mare nu recunoaște lucrările acestui sinod, din cauza canonului 28²⁹. Nu în ultimul rând linia Roma-Alexandria, determinase încă din 431 în mod esențial politica bisericească și evoluția dogmatică, iar pretențiile întemeiate politic ale unui primat fuseseră zguduite prin condamnarea episcopului constantinopolitan Nestorie.

O altă apariție a ideii de primat o întâlnim la papa Gelasius (492-496), însă de data acesta este vorba de un „primatus jurisdictionis”. Chiar dacă înaintea lui, Papa Simplicius avu bucuria să vadă căderea Imperiului din Apus și astfel el să se poată considera singura forță unificatoare apuseană. Totuși Constantinopolul numea, așa

²⁷ Harald Zimmermann, *Papalitatea în Evul Mediu. O istorie a pontifilor romani din perspectiva istoriografiei*, Ed. Polirom, Iași, 2004, p. 21-23.

²⁸ Arhid. Prof. Dr. Ioan N. Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe Note și Comentarii*, Sibiu, 2005, p. 59.

²⁹ Hans Gregorg-Brek, *Istoria Bisericii Ortodoxe din Imperiul Bizantin*, trad. din germană Vasile Adrian Carabă, Editura Nemira, Iași, 2012, p. 43.

cum susține el, toți „barbari” în scaunul episcopal. Roma ripostează și de această dată fără să întârzie, făcând uzanță de unele tradiții imperiale romane păgâne, dându-i Bisericii un caracter de instituție juridică lumească, în care episcopul roman devine un „*pontifex imperator*” care ca monah se înconjoară de „*cardinali*”.

Papa Gelasius prin afirmarea *primatului jurisdictional* cerea împăratului bizantin Anastasius să i se supună, și tot el impune pentru prima dată în Apus „*missa romană*”, ca expresie a unității în jurul Romei. Lui Clovis al francilor (511) , odată cu încreștinarea acestuia îi impune formula „*dubla autoritate*” a Bisericii și Statului în lume, ambele prerogative având autoritatea de la Dumnezeu. Această formulă recunoștea împăratului „*potestas*” imperială, și sieși își rezervă „*autoritas*” spirituală, fără a urmări însă un primat universal³⁰.

Episcopul Symmachus (498-514) bazat fiind pe *Constitutum Silvestri*, formulat de diaconul Ennodiu de Pavia, afirma că: „ Prima Sedes a nemine iudicatur, că episcopul roman va fi judecat numai de Dumnezeu și de nimeni altcineva³¹. Astfel ideile Fericitului Ieronim regăsite în tradiția cu referire la Sfântul Apostol Petru, și-au găsit utilitatea, pentru ca „*cathedra Petri*” să își impună autoritatea peste întreg Patrimoniul Sfântului Petru, așa încât *primatul onorific* să fie transformat pe baza *primatului petrin* într-un *primat jurisdictional* al episcopului roman.³²

O nouă dorință de evidențiere a primatului Petrin se vede în „*Liber pontificalis* din 530”, unde Sfântul Petru este numit „*princeps apostolorum*” și se reamintește din nou că Apostolul Petru a păstorit șapte ani ,Biserica din Antiohia, iar apoi a venit în Roma unde a păstorit 25 de ani.³³ Amintește, totodată, și de polemica avută de Sfântul Petru cu Simon Magul, și de faptul că hirotonește episcopi pe Lin, Clet și Clement. Sub papa Hormisdas (514-523) s-a realizat între Răsărit și Apus pacea cea mult așteptată, deoarece pe tron se afla Iustinian I (527-565), care a părăsit politica bisericească a înaintașilor săi.

În acest timp papa prezintă împăratului o regulă de credință elaborată, conținând o mărturisire de credință a articolelor de credință ale Sinodului de la Calcedon și o condamnare a *Henotikonului*. Împăratul acceptă, scoate din Diptice pe împăratul Zenon, pe Anastasie I și pe ultimii 5 patriarhi.

Cezaro-papismul manifestat sub împăratul Iustinian I nu a lăsat loc de emiterie vreunei pretenții a primatului roman. Strânsele legături create între scaunul

³⁰ Dvornik Fr., „Pope Gelasius and Emperor Anastase I”, în: *Byzantinische Zeitschrift* 44 (1951).

³¹ Augustus Franzen, Remigius Bäumer, *op. cit.*, p. 74.

³² Șesan Milan, „Nașterea ideii Papale”, în: *MA* 7-8/1962.

³³ Sfântul Nectarie de Eghina, *De ce papa și supușii lui s-au despărțit de Biserica lui Iristos*, trad. din greacă Caliope Papacioc, Ed. Evanghelismos, București, 2011, p. 38.

Apusului și împăratul Bizanțului au fost privite cu suspiciune de către regele ostrogoților Teodoric. Papa Ioan I (523-526) este suspectat de către regele franc de politică opoziționistă, pentru că l-a încoronat în capitala imperiului bizantin la anul 526 pe împăratul Iustinian. Acesta este silit de către Teodoric să plece în capitala Constantinopolului, cu diferite chestiuni politice, Ioan se întoarce fără un rezultat pozitiv, fapt ce-l determină pe rege să i-a atitudine împotriva acestuia întâmpinându-l la Ravenna cu ostilitate, fiind pus sub acuzație și exilat până la moartea sa, în anul 526.

Între timp, împăratul Iustinian reușește să restabilească puterea imperiului peste Italia de Nord, unde era creat un exarhat al Ravenei și peste o parte din Spania Vizigotă. Împăratul recunoaște prin *Novellele* din 534 și 545 că: „*papa vetris Romae primus omnium sacerdotum sit*”, dar „*beatissimus archiepiscopus Constantinopolis, novae Romae, posts. Apostoliciam sedem vetris romae scundum locum habeat*” după decizia de la Sinodul IV Ecumenic. Această decizie se pare că era pe placul Romei favorizând definirea patriarhiei apusene. În timpul Papei Grigorie cel Mare (590-604), ideea de primat nu a fost lăsată deoparte. Acesta ne-o dovedește poziția dârză a Papei în fața luării de către Ioan Ajunătorul, Patriarhul Constantinopolului la anul 595, a titlului de „*Patriarh ecumenic*”. Papa cataloghează acesta aroganță, chiar uneltire împotriva lui Dumnezeu și o mândrie de Antihrist, care păcătuia împotriva orânduirii lui Hristos din (Matei 16, 18).

Această trufie, pe fundalul tristelor evenimente ale timpului, nu-și aveau locu, căci în timp ce: „Ciuma și sabia bântuie prin lume, popoare se ridică împotriva altor popoare, tot globul pământului este zdruncinat, lumea se năruia și regele Trufiei (Antihristul) este aproape (...) o armată de preoți se mobilizează pentru acest îngâmfat Antihrist”³⁴. Datorită acestui titlu trufaș în contrast cu el, Papa s-a numit de acum înainte *Servus servorum Dei*, Slujitorul slujitorilor lui Dumnezeu. În scrierile sale admite purgatoriul, întâlnit la Ambrozie și Origen, admite filiaque, întâlnit la Augustin, Fulgențiu și Leon, după formula de la Toledo la propunerea episcopului Pastor³⁵. Urmașii lui Grigorie cel Mare, Bonifaciu III și al IV-lea, cer împăratului în baza tradiției petrine să li se recunoască drepturi de capi ai tuturor bisericilor, fapt ce denotă un orgoliu personal dezvoltat în sânul bisericii Apusene, pentru întâietatea propovăduită și susținută prin texte scripturistice și canoane, lucru ce duce la scindarea din ce în ce mai mult între cele două imperii eclesiale.

În perioada următoare, Roma intensifică acțiunile misionare la alemani, bavarezi, elvețieni, anglo-saxoni, turingi, frizi, germani, cu scopul ca pe toți să-i supună papei atotputernic în Apus. Sinodul cvinisext din 692 reafirmă prin

³⁴ Ep. 5, 18; PL, 77, 741B, apud Augustus Franzen, Remigius Bäumer, *op. cit.*, p. 87.

³⁵ V. Rodzianko, „Filiaque in Patristik”, în: *Studia Patristica* 2 (1957).

canonul 36, principiul pentarhiei, și critică totodată unele uzuri latinești, fapt pentru care papa Sergiu Sirianul refuză să recunoască acest canon. De asemenea, de remarcat este faptul că în secolul al VII-lea, s-au perindat pe tronul papal chiar 20 de episcopi, fapt ce a adus după sine la scăderea autorității papale. Însă, de cealaltă parte, sporii și influența bizantină încât din treisprezece papi ce s-au perindat până la mijlocul secolului al VII-lea, unsprezece erau de origine orientală, 5 sirieni, 4 greci, 3 sicilienii și 1 dalmatin. De acum papalitatea este dispusă să facă rice să îndepărteze această influență prin Papa Zaharia (744-749), acesta fiind ultimul papă care își luă întărire de la împăratul bizantin.

De acum întreg Apusul se îndreaptă spre francii-norvegieni. Urmașul Papei Zaharia, Ștefan al II (752-757) a încheiat un tratat cu Pipin cel Scurt al francilor și acesta îi cedează Longobardia, din care papa își face prima bază a statului papal în anul 754, loc unde pentru prima dată se pune prima piatră de temelie a *Patrimoniului Sfântului Petru*, stăpânit direct de papa, care fu ultimul papă ce își luă întărirea de la Bizanț, și se îndreaptă spre Apus

De la această alianță și până la a crea un imperiu a durat foarte puțin, deoarece papa Leon al III-lea (795-816), cuprins fiind de papocrație imperială, creează prin încoronarea lui Carol cel Mare al francilor la 25 decembrie 800, imperiul de Apus, iar împăratul roman avea misiunea să dobândească și Imperiul Bizantin, prin căsătoria sa cu împărăteasa Irina. De acum puterea papală era un factor extrem de influent în politica europeană, deși împăratul nu era de acord cu această situație. Papa simțind acesta, începe prin al aclama cu epitete ca: „*orthodoxus rex, adiutor apostolicae sedis*” (sabia papalității) și, bineînțeles, răspunsul la aceste gratitudini vine de la împărat pe teren teologic. Răspunsul lui Carol fiind alcătuirea colecției *Libri Carolini* în 790 cu caracter iconoclast moderat. Totodată este constrâns de Donațiune și răspunde în 804 la Sinodul de la Aachen, prin impunerea *adaosului filiaque* la simbolul de credință. Papa ia atitudine prin a grava această hotărâre luată de Carol cel Mare, spunând că Simbolul Niceo-Constantinopolitan nu trebuie modificat, el fiind garanția religiei ortodoxe și impune ritul latin la franci. Acum începe să se nască o „*fides catholica*” cu unele deosebiri față de ortodoxia tradițională și în Apus.

Lothar I al imperiului romano-franc dispune prin „*Constitutio romana*” din 824 că alegerea canonică a papilor depinde de alegători romani și cel ales va fi episcop numai în prezența delegaților imperiali. În ce privește imperiul, numai acel principe va fi considerat suveranul legal, pe care papa îl va unge la Roma ca împărat și el va fi obligat să-l apere pe papă de toți dușmanii de dinafară și de dinăuntru. Acum se stabilea noua relație între stat și sacerdoțiu, care însă va genera în viitor mari frământări și lupte în epoca feudală.

Astfel, în perioada următoare, Imperiul Bizantin era încercat de disputa iconoclastă creată chiar din interiorul ei. În tot acest timp relațiile cu Roma erau

destul de fragile, pentru că ulterior alte două dispute să își facă simțite prezența adâncind ruperea relației cu Biserica Apuseană aproape definitiv. Este vorba de misiunea întreprinsă la popoarele slave, pentru evanghelizarea acestora (în primul rând acceptul Constantinopolului pentru utilizarea limbii slavone în activitatea de propovăduire a Evangheliei, coroborată cu misiunile bizantine în afara granițelor la chazari, bulgari și moravi, dar mai ales cu încercarea Romei de a așeza Bulgaria sub propria autoritate bisericească)³⁶, iar pe de altă parte alegerea din nou ca patriarh la Constantinopol, între Ignatie (847-858, 867-877) și Fotie³⁷, alegere în care papalitatea dorea să aibă un cuvânt de spus, din punctul de vedere al primatului papal, revendicat, nu doar onorific, de Biserica latină. Dintr-o altă perspectivă Biserica Romei era preocupată, în această perioadă, nu numai de consolidarea alianței cu Imperiul franc, ci mai ales de creșterea prestigiului său universal, ca o consecință firească a doctrinei despre primatul papal găsim inflexiuni și în aria jurisdicțională.

Această pretenție la primatul de jurisdicție al Bisericii Romane, și dreptul de a manifesta o autoritatea dogmatică peste întreaga Biserică, contraziceau în totalitate principiul pentarhiei, principiu ce a fost definitivat în cadrul Sinodului IV Ecumenic de la Calcedon din 451, prin canonul 28, când practic se va consemna cea de a patra perioadă a reorganizării bisericești, ce privea în mod direct și Biserica creștină.³⁸ Cu toate acestea, papa Nicolae I (858-867) vorbește despre drepturile Bisericii latine, în scrisoarea sa către Împăratul Mihail III (842-867) din 865, despre primatul papal și despre adevăratele patriarhate în scrisoarea de răspuns către bulgari din 866 (în care Biserica răsăriteană apărea într-o vădită stare de inferioritate), desigur în dorința de combatere a lui Fotie în această direcție³⁹, pe care de altfel încerca să îl discrediteze nu numai din punct de vedere teologic, ci și sacramental (aceasta direct prin nerecunoașterea sa).

B. Conceptul de Primat în Răsărit

În epoca apostolică, comunitatea creștină cu cea mai mare importanță era în Ierusalim, fiind considerată Biserica mamă sau centru al creștinismului primar. Revoltele și războaiele iudaice din anii 66-70 d. Hr., respectiv cele din anii 132-135⁴⁰ au dus la desființarea acestei prime oaze de spiritualitate creștină. După anul

³⁶ Karl Heussi-*Kompedium der Kirchengeschichte*, zwölfte Auflage, J.C.B.Mohr Verlag, Tübingen, 1960, p. 175, 176.

³⁷ Ernst Christoph Suttner-*Die Christenheit aus Ost und West auf der Suche nach dem sichtbaren Ausdruck für ihre Einheit*, Augustinus Verlag, Würzburg, 1999, p. 36-37.

³⁸ Milan Şesan, „Iliricul între Roma și Bizanț”, în: *MA* 11-12/1959, p. 212.

³⁹ Adolf Martin Ritter, Bernhad Lohne, Volker Leppin, *Mittelalter*, Neukirchener Verlag, 2001, p. 65, 66.

⁴⁰ M. Konopnicki, E. Ben Rafael, *Ierusalimul*, București, 2002, p. 14-15.

135 începe să se formeze o altă comunitate de creștini, însă ce mai apropiată comunitate se afla la Cezarea Capadociei, unde, din secolul al III-lea, avem mențiuni că funcționa o școală catehetică înființată de Origen și o bibliotecă înființată de preotul Pamfil.⁴¹

În aceste împrejurări Biserica Romei a căpătat o importanță deosebită, în defavoare centrului spiritual de la Ierusalim, deoarece Roma era orașul și capitala imperiului și a lumii, fiind, totodată, singura Biserică apostolică din tot Occidentul. Paralel cu ea Biserica din Ierusalim își restabilește prestigiul abia trei secole mai târziu, datorită interesului sporit pe care îl arată împărăteasa Elena și fiul ei, Constantin cel Mare, pentru Locurile Sfinte și de creșterea numărului de pelerini care veneau să se închine în locurile unde a trăit și a activat Mântuitorul Iisus Hristos.

Bazându-se pe aceleași valori axiologice până în secolul al III-lea, Bisericii Răsăritene îi era străină ideea de a pretinde vreun primat în sânul Bisericii, deoarece aceasta vedea ca întemeietor al Bisericii, pe Hristos cel răstignit, iar nu pe Petru, ca în Biserica Apuseană, în speță Roma, în acele secole. Dorința împăratului Constantin de a proteja credința creștină s-a concretizat prin construirea unei noi capitale imperiale creștine. Dacă împăratul Dioclețian (284-305), stabilise noua capitală a imperiului la Nicomidia, Asia Mică⁴², Constantin părăsește complet Roma veche, construind noua capitală a orașului așezată pe țărmul european al strâmtoarei Bosfor, aflată la jumătatea distanței dintre Marea Egee și Marea Neagră.

Noul oraș era împodobit nu cu temple păgâne ci cu biserici și edificii creștine, pe care le-a inaugurat în 11 mai 330 dându-i numele de Constantinopol. Mutarea capitalei imperiului de la Roma la Constantinopol a avut o mare importanță politică și religioasă. Prin aceasta Constantin prezenta interes strategic, economic, dar și religios, punând în umbră vechea Romă, și trezind, mai târziu, rivalitatea între episcopii puși la rang de egalitate prin canoanele 3 (Sinodul II Ecumenic) și 28 (Sinodul IV Ecumenic)⁴³, unde „Roma Veche era urmată de Roma Nouă - Constantinopol, păzitoarea ortodoxiei bisericești...”⁴⁴.

Ridicarea în cinstire prin aceste canoane corespunde cu ceea ce istoricul F. Dvornik numește *principiu de adaptare* aplicat și în alte forme de evoluție a structurii administrative a Bisericii, potrivit căreia această structură se adapta structurii politico-administrative a Imperiului. După cum remarcă J. Meyendorff, la

⁴¹ Pr. Prof. Dr. Nicolae Chifăr, *Istoria Bisericii Universale*, vol I, Ed. Trinitas, Iași, 2001, p. 83

⁴² H. C. Matei, *O istorie a Romei antice*, București, 1979, p. 183.

⁴³ Pr. Prof. Dr. Nicolae Chifăr, *Op. cit.*, p. 75

⁴⁴ Milan Šesani, „Papalitatea și Ortodoxia”, în: *O 2-3/1949*.

un nivel mai profund ea corespundea faptului că „în cadrul teocrației bizantine, episcopul capitalei posedă în mod inevitabil o reală și decisivă influență”⁴⁵. Fără nicio îndoială că acest argument a împiedicat Scaunul din Alexandria, care deținea până atunci locul al doilea să protesteze contra declasării ei. (pentru că în perioada preconstantiniană Alexandria, fusese cel mai important oraș al imperiului, după Roma).

De aceea, pentru a putea înțelege această taină a ridicării scaunului de Constantinopol, la o cinste atât de mare, în continuare vom prezenta criteriile de alegere:

- a. Apostolicitatea întemeierii acelei Bisericii;
- b. Vârsta episcopului;
- c. Autoritatea tradiției locale în creștinism;
- d. Importanța culturală a aceluia oraș.

În orice caz, împăratul Constantin aduce o anumită noutate, deoarece acum ordinea Bisericilor era stabilită din punct de politic, în vreme ce înainte, așa cum am prezentat, se ținea seama de alte criterii precum cel al apostolicității și al vechimii. Teodosie I, urmașul lui Constantin la tron, a fost ultimul Cezar și a domnit peste întreg Imperiul. După moartea sa (395), Imperiul a fost împărțit între fii săi, Arcadius (la 17 ani) a primit jumătate de stăpânire din partea de Răsărit a Imperiului, iar Honorius (la 10 ani) a fost așezat la Milan să domnească peste jumătatea lui Apuseană. Această *despărțire* care trebuia în ochii contemporanilor să fie doar vremelnică, a devenit definitivă.

Împărțirea Imperiului în anul 395 de către Teodosie cel Mare fiilor săi, nu a rămas fără repercusiuni. Chiar dacă Imperiul se prezenta la acea vreme într-o unitate, într-un singur Stat, el era condus de către doi împărați, numai că în practică atât Occidentul, cât și Orientul au urmat căi diferite uneori divergente.⁴⁶ Majoritatea creștinilor din Egipt și Siria, care până atunci acceptaseră subordonarea față de cultura greacă, au decis să se rupă de restul bisericii istorice din cauza hotărârilor luate la Conciliile (Sinoadele) de la Efes (431) și Calcedon (451), care stabileau primatul patriarhului de la Constantinopol.

Faptul că arabii au cucerit aceste provincii a fost interpretat de unii drept o pedeapsa divină, dar a dus și mai departe la slăbirea influenței sociale a acestei părți de răsărit. Imperiul Roman de Răsărit a mai stat în picioare încă aproximativ o mie de ani, sub forma a ceea ce istoricii numesc *Imperiul Bizantin*. Patriarhul Constantinopolului s-a ridicat deasupra celorlalți patriarhi regionali ca un *primus*

⁴⁵ J. Meyendorff, *Le Primauté romaine dans la tradition anonique jusqu' au concile de Chalcedoine*, în „Orthodoxie et catholicité”, Paris 1965, p. 72.

⁴⁶ Pr. Emanoil Băbuș, *Introducere în Istoria Bisericească Universală*, Editura Sophia, București, 2003, p. 86.

inter pares (cel dintâi dintre mai mulți egali), devenind capul ecumenic al Bisericii. Totuși, ca supus cetățenesc în fața împăraților imperiali cu puteri depline, acest patriarh nu și-a asumat niciodată o autoritate independentă asemănătoare papei de la Roma. Chiar și astăzi, supunerea patriarhilor față de autoritatea politică a națiunii-stat este o caracteristică bizantină.

O atenție sporită trebuie să acordăm originalității și profunzimii soluției aduse de către Imperiul Bizantin raportului între Biserică și Stat. Conform acesteia Biserica și Statul nu sunt unite printr-un contact de tip juridic, ci prin singurul adevăr, adică prin credința Bisericii că împăratul și cu el întreg Imperiul recunoșteau drept propriu Adevăr pe Dumnezeu, plasându-l deasupra lor.

Confirmarea canonului 3 de la Sinodul II Ecumenic, prin canonul 28 al Sinodului IV Ecumenic, nu era o simplă reiterare, deoarece până atunci canonul 3 de la Sinodul II nu avea o recunoaștere ecumenică, deoarece nu era recunoscut de Roma. Prin acest canon se acorda episcopilor de Constantinopol o jurisdicție directă asupra diecezelor civile din Tracia, Pont și Asia, încredințându-le sarcina de a înscăuna noi mitropoliți. În felul acesta se clarifica o situație care luase amploare prin care episcopul de Constantinopol, se manifesta prin dese imixtiuni în treburile celor trei dieceze pomenite mai sus; astfel, episcopii acestor dieceze, prezenți la sinod, au votat fără nicio reținere canonul 3 al Sinodului II Ecumenic, iar în scrisoarea lor, adresată Papei Leon I, părinții sinodali, spun că în felul acesta au confirmat o cutumă practică de multă vreme.⁴⁷

În afara jurisdicției asupra celor trei dieceze ale Pontului Asiei și Traciei, sinodul recunoștea Scaunului de Constantinopol, prin canonul 9⁴⁸ și 17, calitatea de instanță de apel, primul în cazul unui conflict între un cleric și episcopul său, al doilea în cazul unui conflict între episcopi, alături de exarhii diecezelor, care până atunci erau singuri abilitați să judece astfel de conflicte, acordându-i, în felul acesta, privilegii nu doar asemănătoare celor recunoscute Romei de la Sinodul de la Sardica, ci chiar superioare aceluia, pentru că, după cum am văzut, acela făcea din Scaunul Romei o instanță de revizuire decât o instanță de apel.

Scena luptelor în vederea dobândirii întâietății își face simțită prezența din ce în ce mai mult și în Biserica Răsăriteană, acest fapt se poate deduce din protestele Papei Leon I, care cu orice chip căuta să rectifice hotărârile sinodului de la Constantinopol, dar fără niciun răspuns. În invocările sale se baza pe autoritatea apostolică și pe orgoliul manifestat de patriarhul Anatolie.

⁴⁷ S. Melaș, *Nouveau grand recueil de saints conciles de l' Eglise catholique réunis de par le monde entier, oecuméniques et loacux*, t.2, 1771, p. 23, apud. Jean-Claude Larchet, *Biserica Trupul lui Hristos*, Ed. Sophia, București, 2013, p. 99-100.

⁴⁸ Jean-Claude Larchet, *Biserica Trupul lui Hristos*, Ed. Sophia, București, 2013, p. 101.

Amputarea unei autorități apostolice Constantinopolului este discutabilă, deoarece pe lângă cele două cetăți Roma și Antiohia, care se bucurau de această autoritate, trebuie să amintim și Ierusalimul, care s-a bucurat de prezența Sfinților Apostoli, și de-asemena putea să se bucure de aceleași prerogative ca și Roma și Antiohia. Deci ideea de primat vedem că începuse să se contureze în Răsărit odată cu primirea însemnelor de capitală a Imperiului, fapt ce a denaturat gândirea și râvna greșită a marea majorității a episcopilor urcați pe scaunul Constantinopolitan, uitând de jurămintele monahale și de menire a lor de slujitori ai lui Hristos și ai sfințelor altare

Toate aceste vanități ale *întâietăți*, purtau marca unor condiții locale și a particularităților progresului Bisericii, în diferite regiuni ale Imperiului. Roma așa cum am prezentat avea locul său privilegiat, unic. Această politică externă de unitate, pe care Biserica Răsăriteană o urmărea, găsea un rezultat tocmai în unitatea politică și cea dogmatică. Din păcate acest lucru, precum și dezvoltarea diferită în limba latină- Apusul și greacă- Răsăritul, deci de ordinul terminologiei, au determinat disputa pentru întâietate între Roma și Constantinopol, dispută care a avut mai multe puncte de referință. Astfel disputa dintre Roma și Constantinopol s-a adâncit, când împăratul Zenon (474-491) și patriarhul Acachios (472-488) au favorizat monofizitismul. Papa Felix III (483-492) îl excomunică pe Acachios, în 484, în timp ce în Antiohia, Alexandria și Constantinopol numele papei a fost șters din diptice.

Abia în anul 519 a fost din nou restaurată comuniunea bisericească, dar despărțirea se făcea simțită. 100 de ani mai târziu lua naștere o altă dispută. Este vorba de această dată despre luarea titlului de patriarh ecumenic de către patriarhul Ioan Postitorul (582-595), termen utilizat din 588. Meyndorff afirmă că acest titlu, care i se dăduse și mai înainte, fără a fi însă oficializat, nu făcea decât să sublinieze fundamentul politic al privilegiilor sale, strâns legate de cele ale conducătorului *oikoumene-iei* creștine.

Titlul de *ecumenic* nu era atribuit doar unor sinoade cu valoare pan-imperială, ci și funcționalilor din capitală, cum era mai ales dascălul ecumenic, conducătorul universității din Constantinopol.⁴⁹ Lucrul acesta este de la sine înțeles că îi limita importanța, dar accentua totodată caracterul politic, statal și administrativ al locului recunoscut patriarhului în cadrul instituțiilor Imperiului Bizantin.

De asemenea, Apusul protestează categoric prin Papa Grigorie cel Mare, în anul 593, arătând că episcopul Romei, are în grija sa întreaga Biserică⁵⁰, acest argument prin care papa se identifica cu Petru, era puțin plauzibil în fața

⁴⁹J. Meyndorff, *op. cit.*, p. 32.

⁵⁰ Michael Whelton, *Papi și Patriarhi . O perspectivă ortodoxă asupra persecuțiilor romano-catolice*, trad. de Virgil Baidoc, Ed. Theosis, Oradea, 2010, p. 99.

argumentului politic pe care era fondată universalitatea de jurisdicție a patriarhului Imperiului Bizantin. Prerogativele Patriarhiei de Constantinopol, s-au consolidat în Răsărit, după sinodul de la Calcedon și au luat forma autorității, chiar a unei anumite stăpâniri de fapt, din pricina stării de slăbiciune a celorlalte scaune patriarhale. Exerțarea prerogativelor pe care scaunul din Constantinopol, le avea în raport cu celelalte scaune patriarhale se manifesta prin convocarea de sinoade generale, majoritatea reunite la Constantinopol. Această rânduială fusese promulgată de către împăratul Iustinian, lăsând aceleași îndatoriri și urmașilor săi, ba mai mult hotărârile luate în sinoade aveau aceeași valabilitate ca legile imperiale.⁵¹

Așa cum am prezentat în prima parte, lupta pentru întâietate s-a disputat între cele două Biserici, de Răsărit și Apus, deoarece după ce Iustinian confirmă și întărește prerogativele episcopatului de Constantinopol, și acordă titlul de *ecumenic*, episcopului capitalei, situația din punct de vedere eclezial scapă de sub control în defavoare întregii biserici. În tot acest timp Bisericile Răsăritului, acceptă așa cum am văzut, ba chiar mai mult sprijină prin confirmarea autorității civile, prin confirmarea de către autoritatea bisericească prin Sinoadele Ecumenice

În vederea obținerii unui primat în Biserică, mai ales după secolul al IV-lea, odată cu mutarea capitale Imperiului, urcarea pe scaunul papal, al papei Nicolae I în Apus, și a Patriarhului Fotie în Răsărit, era un semn de rău augur pentru ceea ce avea să se întâmple pe scena bisericească dar și politică a celor două imperii. Lupta pentru primatul de onoare se transformă în luptă de jurisdicție asupra Bisericii Bulgare, care se sfârșește prin ruperea comuniunii, dar și anatimizarea celor două biserici reciproc, precum și scoaterea din diptice.

Cu aceste realități sumbre se încheie o perioadă a bisericii comune celor două imperii religioase, urmând ca această ruptură să se desăvârșească prin Schisma cea Mare din 1054.

⁵¹ Hans Gregorg-Brek, *Istoria Bisericii Ortodoxe din Imperiul Bizantin*, trad. din germană Vasile Adrian Carabă, Editura Nemira, Iași, 2012, p. 98.